

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Організаційно-правові питання публічної служби в Україні**» вибіркового компонент освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти,

262 Правоохоронна діяльність

за темою № 7 – «Політична служба».

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30 серпня 2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25 серпня 2023 року № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29 серпня 2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18 серпня 2023 року № 8

Розробники:

1. Доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, Іванов Антон Олександрович.

2. Старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, Крут Катерина Олегівна

Рецензенти:

1. Доцент кафедри права Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая, кандидат юридичних наук, Карпова Наталія Юріївна.

2. Професор кафедри трудового та господарського права Ф № 2 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Подорожній Є. Ю.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Поняття та сутність політичної служби.
2. Статус Президента України.
3. Статус Голови Верховної Ради України.
4. Статус членів Кабінету Міністрів України

1. Політична складова публічної служби є порівняно новим вітчизняним інститутом. Політики окреслюють державні завдання, а управлінці — засоби реалізації цих завдань — такою є класична схема моделі публічного управління. Зазначений розподіл державних посад на політичні та посади державної служби, коли політики визначають урядову політику, а державні службовці готують і виконують ці рішення, доводить свою ефективність уже протягом тривалого історичного періоду. Нейтральна державна служба здатна забезпечити професійність, стабільність, правонаступність державного апарату. Ступінь нейтральності корпусу державної служби на практиці залежить від специфіки держав. Відповідно кожна країна запровадила свою власну модель рівня політичної неупередженості державних службовців. Наприклад, у США цілком нормально сприймається політична лояльність державних службовців, тоді як у Великій Британії перевага надається їхній політичній нейтральності. Десь між ними — Франція та Німеччина, адміністрації яких є напівполітизованими на високих рівнях, але з технократичними державними службами. В Європі розмежування політичних та адміністративних посад на законодавчому рівні відбулося в середині XX століття.

Україна пройшла складний шлях до втілення механізму розмежування політики та адміністрації у сферу публічного управління. Уперше ідея розмежування політичних та адміністративних посад із необхідністю запровадження посади «політичного діяча (політика)» в офіційній сфері з'явилася у Концепції адміністративної реформи в Україні 1998 р.:

«Найпершим радикальним заходом реформування державної служби має стати чітке законодавче визначення статусу державних службовців, встановлення та утвердження норм і гарантій цього статусу. Це дасть змогу розмежувати дві групи посадових осіб у державних органах — політичних діячів (політиків) і державних службовців... Вважаємо за доцільне запровадити порядок, згідно з яким міністр (так само як Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр та віце-прем'єр-міністри) займає свою посаду як політичний діяч (політик). За допомогою поняття «політичний діяч (політик)» в цій Концепції визначається правовий статус окремих керівних посад у сфері виконавчої влади (зокрема, членів уряду), який відмежовується від статусу державного службовця, встановленого Законом України «Про державну службу»... Міністр повинен взяти на себе виконання всіх політичних функцій в міністерстві, головні з яких полягають у визначенні відповідного напрямку урядової політики та в його реалізації в довіреному міністерству секторі державного управління».

Статус політика пропонувалося надати також головам обласних державних адміністрацій: «Голова обласної державної адміністрації повинен мати статус політичного провідника єдиної державної політики в регіоні. Голова обласної держадміністрації призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України... Між посадовими особами обласної державної адміністрації повноваження повинні бути розмежовані таким чином, щоб голова адміністрації був максимально звільнений від вирішення поточних, оперативних питань та зосереджував увагу на проблемах розроблення і здійснення державної політики з урахуванням специфіки відповідного регіону (регіональної політики)». Однак, лише у 2001 р. політичні посади отримали офіційний статус згідно з Указом Президента України «Про чергові заходи щодо подальшого здійснення адміністративної реформи в Україні»: посади Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів, міністрів за характером повноважень, порядком призначення на посади та звільнення з

посад належать до політичних і не відносяться до категорій посад державних службовців, визначених Законом України «Про державну службу». Згодом політико-правовий статус політичних посад був урегульований Законами України. Згідно п. 3 ст. 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу. Згідно п. 5 ст. 9 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» посади першого заступника міністра та заступників міністра належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу. Однак, у зазначених законах відсутнє термінологічне визначення ключових понять «політична посада» і «політичний діяч (політик)», що ускладнює усвідомлення їх сутності та систематизацію видів посад публічної служби загалом.

Політичні посади — один із видів посад публічної служби, що обіймаються політичними діячами (політиками), які забезпечують формування (вироблення) та реалізацію державної політики. Політичний характер зазначеного виду посад не зводиться лише до факту обов'язкової приналежності особи, яка займає цю посаду, до певної політичної партії, хоча саме така ситуація є нормою у державотворчій практиці багатьох демократичних країн світу. Адже саме політичні посади заміщуються представниками партії, котра перемогла на виборах. У такий спосіб партії висувають свої кадри на вищі державні посади. І це логічно, адже політика певної партії (чи коаліції партій), яка отримала найбільшу підтримку населення на виборах, стає державною політикою. При цьому практика діяльності вищих посадових осіб вимагає поєднання принципу партійності з принципом професійності в період здійснення правлячою партією державно-владних повноважень.

Окрім зазначеного, політичний характер зазначених посад визначається такими особливостями: 1) особливим порядком призначення на посаду, що регламентується Конституцією та законами України. Так Президент України

і народні депутати України отримують владу безпосередньо від народу шляхом обрання на визначений Конституцією України строк. Голова Верховної Ради та його заступники обираються з числа народних депутатів України. Члени Кабінету Міністрів України призначаються Верховною Радою України. Кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Міністр оборони України і Міністр закордонних справ України призначаються Верховною Радою України за поданням Президента України, інші члени Кабінету Міністрів України призначаються Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України. При цьому, Прем'єр-міністр вносить відповідні кандидатури на посади міністрів з урахуванням політичних пропозицій всіх членів коаліції депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України. 2) особливим порядком звільнення з посади і припинення повноважень. Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України. Повноваження народних депутатів України припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України. Кабінет Міністрів України складає повноваження перед новообраною Верховною Радою України. Проте, крім вищезазначених правил, є ще ряд підстав достроково припинення повноважень зазначених політичних діячів, що характеризують політичний характер цих посад: відставка Кабінету Міністрів або окремого члена Уряду, усунення Президента з поста в порядку імпічменту, дострокове припинення повноважень народного депутата; 3) особливими видами відповідальності, що має ознаки публічної за наслідки діяльності на посаді політичного діяча. Носії державної влади, які формують державну політику у відповідних сферах державного управління та визначають зміст державно-управлінської діяльності, є суб'єктами політичної відповідальності — одного

з видів публічної відповідальності (перед громадськістю, главою держави, парламентом), що настає за неспроможність державних органів та політиків розробляти та втілювати в життя державну політику. Зокрема, політичну відповідальність несуть міністри за забезпечення формування і реалізацію державної політики у сферах компетенції відповідних міністерств, а також центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів.

Формами політичної відповідальності є солідарна (колективна) та індивідуальна. Солідарна відповідальність — фундаментальний принцип урядової діяльності, спільна і рівна політична відповідальність кожного члена уряду перед парламентом. Члени Кабінету Міністрів забезпечують єдність Уряду та несуть відповідно до закону солідарну відповідальність за результати діяльності Кабміну як колегіального органу і особисто несуть політичну відповідальність за стан справ у дорученій сфері державного управління. Солідарна відповідальність сприяє функціонуванню Уряду як єдиної політичної команди. Члени Кабінету Міністрів не можуть діяти всупереч позиції Кабінету Міністрів, оприлюднювати без згоди Прем'єр-міністра України будь-яку інформацію про перебіг засідання Кабінету Міністрів та оцінку позицій, які висловлюються членами Кабінету Міністрів на засіданнях. Конституцією України встановлено подвійну політичну відповідальність Уряду: Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України (ст. 113). Верховна Рада України може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України (ст. 87). Прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України має наслідком відставку Уряду. Прийняття Верховною Радою України рішення про відставку Прем'єр-міністра України має наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України. Індивідуальна політична відповідальність — вид публічної відповідальності за доручену сферу державного управління,

наслідком якої може бути звільнення члена Кабінету Міністрів України з посади Верховною Радою України.

Водночас, кожен член Уряду має право з політичних чи особистих мотивів заявити парламенту про свою відставку. Політичну сутність політичної посади підкреслюють такі політикоправові інститути: – контрасигнація (лат. *contrasignatura* — міністерський підпис, від *contra* — проти і *signo* — підписую) — політико-правовий інститут, що 63 забезпечує гарантії від зловживань з боку глави держави і глави уряду через процедуру підписання рішень глави держави главою уряду та відповідним міністром, відповідальним за акт та його виконання, у випадках, передбачених конституцією. Конституція України передбачає контрасигнацію актів Президента України, виданих у межах його окремих повноважень (ст. 106). Прем'єр-міністр та міністри, відповідальні за акт Президента України і його виконання, скріплюють його своїм підписом у випадках, передбачених Конституцією. У випадку незгоди з Президентом України, вони можуть виявити свою політичну позицію і відмовитися ставити свій підпис на цьому акті глави держави. У такій ситуації зазначений акт не набирає чинності; – право на відставку за власною ініціативою, що дає змогу окреслити межі політичної відповідальності лише тими діями, які член уряду вчиняє, чи на які погоджується, перебуваючи на політичній посаді.

Згідно ст. 115 Конституції України Прем'єр-міністр України, інші члени Кабінету Міністрів України мають право заявити Верховній Раді України про свою відставку. До політичних посад в Україні відносяться посади: 1) Президента України; 2) Голови Верховної Ради України, його заступників, народних депутатів України; 3) Прем'єр-міністра та інших членів Кабінету Міністрів України (першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів та міністрів); 4) першого заступника міністра, заступників міністра. Політична посада обіймається політичним діячем — посадовою особою, яка забезпечує формування (вироблення) державної політики у відповідній сфері державного управління, до компетенції якої не входить

здійснення адміністративних функцій та управління персоналом. Процес вироблення державної політики складається з таких етапів: ідентифікація проблеми (виявлення факторів, що свідчать про існування суспільної важливої проблеми, що потребує розв'язання за допомогою державної політики); – формулювання політики (вибір оптимального варіанта політики — пропонуваного курсу її вирішення на основі аналізу альтернатив); прийняття політики (легітимізація варіанта вирішення проблеми у формі концепції, законопроекту тощо). Формування державної політики реалізується через політичну пропозицію — стратегічний документ, що розробляється з метою вирішення питань суспільно-економічного життя, що потребують визначення концептуальних засад державної політики, пріоритетів та стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку, послідовності дій, вибору оптимальних шляхів і способів розв'язання проблеми, проведення реформ, з урахуванням якого розроблятиметься подальша програма діяльності уряду. У процесі підготовки політичної пропозиції використовуються сучасні комунікативно-управлінські інструменти — «Зелені і Білі книги». «Зелена книга» — основний консультаційний документ про політику, запропоновану органом влади, який допомагає йому привернути увагу громадськості до проблем або можливостей, що виникають, а також з'ясувати ставлення громадян до можливих механізмів вирішення проблеми або використання наявних ресурсів. «Зелена книга» є позицією органу влади щодо основних проблем у відповідній сфері державного управління, причин їх існування та шляхів подолання — своєрідною пропозицією до діалогу із зацікавленими сторонами, оскільки реалізація запропонованих у ній новацій потребуватиме зусиль не лише ініціатора дискусії, а й громадськості. Її завданням є привернення уваги громадськості до проблеми та з'ясування ставлення зацікавлених сторін до можливих механізмів вирішення проблеми або використання наявних ресурсів. Для управлінців підготовка «зелених книг» є також ефективним інструментом передбачення можливої реакції суспільства

на майбутні управлінські рішення з метою запобігання помилкам. «Біла книга» — докладна заява про політику, що представляє сформовану позицію органу влади за результатами проведення консультацій і врахування пропозицій/рекомендацій, сформульованих громадянами. Завдання «білої книги» — допомогти керівництву органу влади донести громадськості засади політики, що є відповіддю на нові виклики, і отримати зворотну інформацію про сприйняття її суспільством. Після громадського обговорення пропозиції, викладені у «білій книзі», фактично стають основою політичного рішення, викладеного у формі політичної пропозиції. Політична пропозиція вноситься на розгляд Кабінету Міністрів України міністрами разом із концепцією реалізації державної політики у відповідній сфері державного управління. До неї додаються перелік критеріїв, за якими оцінюється ефективність результатів її реалізації, порядок проведення моніторингу реалізації, а також комунікативний план, у якому зазначаються заходи щодо висвітлення у ЗМІ відповідного рішення уряду. Політична пропозиція береться за основу під час підготовки планів заходів проектів законів та інших актів законодавства. За результатами її розгляду Уряд приймає розпорядження про схвалення концепції реалізації державної політики у відповідній сфері. Концепція реалізації державної політики базується на оптимальному варіанті розв'язання проблеми та містить такі розділи: — проблема, що потребує розв'язання; — мета і строки реалізації концепції; — шляхи і способи розв'язання проблеми; — очікувані результати; — обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів. 65 На політичні посади не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу. У своїй діяльності політичні діячі керуються специфічними принципами, що суттєво відрізняє їх від державної служби: — наявність чіткої політичної позиції; — активність та ініціативність; — політична моральність (дотримання своєї політичної позиції).

Отже політична служба — вид публічної служби, функціональним призначенням якої є формування та забезпечення проведення державної

політики у всіх сферах суспільного життя держави. Хоча політична служба в Україні загалом отримала законодавче врегулювання, однак, залишається невирішеним питання врегулювання цілої низки посад, котрі новим Законом України «Про державну службу» виведені з державної служби. Вони перебувають у невизначеному політико-правовому статусі, адже, відтепер це не посади державної служби, однак до політичних вони законодавчо не віднесені. Зазначене стосується таких посад: Глава Адміністрації Президента України та його заступники, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим та його заступники, Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та члени Антимонопольного комітету України, Голова та члени Національного агентства з питань запобігання корупції, Голова та члени Рахункової палати, Голова та члени Центральної виборчої комісії, голови та члени інших державних колегіальних органів, Секретар Ради національної безпеки і оборони України та його заступники; Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України та його заступники, Голова Фонду державного майна України та його заступники, голови місцевих державних адміністрацій, їх перші заступники та заступники. Такий стан політико-правової невизначеності зазначених посад негативно впливає не лише на теоретичні засади публічної служби, а й на практичну діяльність посадових осіб, які займають ці посади.

2. Особливе місце в сучасних державах займає інститут президента, який є гарантом конституції, прав та свобод людини і громадянина. Головна функція президента — узгодження діяльності всіх гілок та органів державної влади у проведенні політики держави. У більшості демократичних держав світу глава держави формально не належить до жодної з гілок влади. Це правило не стосується лише президентських республік, в яких президент очолює уряд, а посада прем'єр-міністра відсутня. Інституціоналізація посади Президента Української РСР відбулася ще у період перебування України у

складі Радянського Союзу з прийняттям Верховною Радою 5 липня 1991 р. трьох законів: «Про заснування Президента Української РСР і внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР», «Про Президента Української РСР», «Про вибори Президента Української РСР». Згідно із Законом «Про Президента Української РСР», Президент УРСР проголошувався найвищою посадовою особою України і главою виконавчої влади, повноваження якого мали визначатися Конституцією Української РСР. 1 грудня 1991 р. першим Президентом України було обрано Л. Кравчука. Новообраний Президент України вступає на пост з моменту складення присяги народомі на урочистому засіданні Верховної Ради України такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), волею народу обраний Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми справами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, обстоювати права і свободи громадян, додержуватися Конституції України і законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників, підносити авторитет України у світі».

Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина. Як главі держави, Президенту України надане право виступати від її імені. Це право реалізується у два способи: всередині держави і міжнародній сфері. У внутрішньополітичній сфері на нього покладається забезпечення державної незалежності, національної безпеки і правонаступництва держави. У зовнішньополітичній сфері глава держави: представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори, укладає міжнародні договори України; приймає рішення про визнання іноземних держав; призначає і звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі й відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав; підписує

закони України про ратифікацію міжнародних договорів України. Президент вносить до Верховної Ради подання про призначення Міністра закордонних справ України, що має забезпечити проведення зовнішньої політики держави та координацію діяльності у сфері зовнішніх зносин України. Президент наділений широкими повноваженнями у сфері національної безпеки, оборони та військової політики.

Президент здійснює керівництво у сферах національної безпеки і оборони: 1)забезпечує державну незалежність та національну безпеку; 2) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, як Верховний Головнокомандувач видає накази і директиви з питань оборони; 3) очолює Раду національної безпеки і оборони України, вводить у встановленому порядку в дію її рішення; 4) видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими до виконання на території України, зокрема указами Президента України затверджуються Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, інші стратегії, доктрини, концепції, якими визначаються актуальні загрози національній безпеці, основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, розвитку сектору безпеки і оборони; 5)звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; 6) реалізує право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України щодо законодавчого врегулювання питань національної безпеки і оборони; 7) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України; 8) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; 9) призначає на посади та звільняє з посад Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників; 10) призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України за поданням Міністра оборони України, а також вище командування інших військових формувань за поданням керівників центральних органів

виконавчої влади, яким підпорядковуюються відповідні військові формування; 11) здійснює загальне керівництво розвідувальними органами України; 12) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про застосування Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; 13) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України; 14) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України; 15) присвоює вищі військові звання та інші вищі спеціальні звання і класні чини; 16) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Президент України наділений також іншими повноваженнями, необхідними для виконання функцій глави держави. Він нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними; вирішує питання громадянства, приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні; здійснює помилювання; створює в межах коштів, передбачених у державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби тощо. У Президента є значні важелі впливу на вироблення та здійснення політичного курсу держави. Зокрема, глава держави: – вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України; – вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; – призначає на посаду та

звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора; призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України; призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; за поданням Кабінету Міністрів України призначає на посаду і звільняє з посади голів місцевих державних адміністрацій, які при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України; зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; призначає на посади третину складу Конституційного Суду України; підписує закони, прийняті Верховною Радою України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд парламентом.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку. Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень. Така недоторканність перш за все передбачає особливий порядок притягнення Президента України до юридичної, насамперед кримінальної відповідальності, відповідальності за вчинення протиправних діянь у процесі здійснення повноважень. У Конституції України передбачена можливість дострокового припинення його повноважень поза його волею. Зазначена процедура в теорії конституціоналізму визначається як імпічмент (англ. *impeachment*, від старофранц. *empeachment* — осуд, обвинувачення) — особливий порядок (процедура) обвинувачення вищих посадових осіб держави за грубі

порушення ними законів до завершення терміну повноважень. Конституцією України передбачена процедура усунення Президента України з поста в порядку імпічмент у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Порядок проведення розслідування та винесення рішення про усунення глави держави в порядку імпічмент передбачається ст. 111 Основного Закону України.

Імпічмент у системі конституційних інститутів за своєю природою є позасудовим конституційним процесом, за змістом якого Верховна Рада України у разі вчинення злочину Президентом України може достроково припинити його повноваження з усуненням з поста. Застосування імпічменту є своєрідною формою оцінки діяльності посадової особи з позицій визначення її конституційності та законності з наслідком — можливого усунення з посади. Звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту. В історії України імпічмент не застосовувався, однак мала місце практика позбавлення поста у 2015 р., коли В. Янукович був позбавлений звання Президента України.

3. Голова Верховної Ради України, його заступники, народні депутати України Голова Верховної Ради України, Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України складають керівництво парламенту України. Голова Верховної Ради України обирається Верховною Радою на строк її повноважень з числа народних депутатів. Кандидатури на посаду Голови Верховної Ради України пропонуються на пленарному засіданні Верховної Ради депутатськими фракціями (депутатськими групами), народними депутатами. Голова Верховної Ради України може бути в будь-який час відкликаний з посади Верховною Радою на його прохання, а також може бути відкликаний у зв'язку з незадовільною його роботою на цій посаді, в тому числі у разі відсторонення від ведення пленарних засідань три і більше разів протягом однієї чергової сесії Верховної Ради, або через інші обставини, що унеможливають виконання ним своїх обов'язків. Дострокове

припинення депутатських повноважень Головою Верховної Ради України має наслідком припинення його повноважень як Голови Верховної Ради України. Пропозиції про відкликання Верховною Радою Голови Верховної Ради України з посади (крім відкликання за його особистою письмовою заявою) можуть вноситися: 1) народними депутатами на підставі висновку комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, у разі відсторонення Голови Верховної Ради України від ведення пленарних засідань три і більше разів протягом однієї чергової сесії; 2) не менш як однією третиною народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради за їх підписами. Голова Верховної Ради є однією з найвищих посадових осіб держави, здійснює повноваження, передбачені Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України володіє індивідуальним конституційно-правовим статусом, що передбачає наявність у нього власних конституційних повноважень, які існують поряд з конституційною компетенцією Верховної Ради України в цілому і покликані сприяти реалізації останньої. Зокрема, на виконання повноважень, визначених Конституцією України Голова Верховної Ради України: 1) веде засідання Верховної Ради з дотриманням вимог Регламенту; 3) підписує акти, прийняті Верховною Радою, чим засвідчує відповідність їх змісту прийнятим рішенням; 4) забезпечує оприлюднення актів Верховної Ради, які не потребують наступного підписання Президентом України; 5) здійснює повноваження, передбачені статтею 94 Конституції України; 6) представляє Верховну Раду у зносинах з іншими державними органами України та органами влади інших держав і міжнародними організаціями; 7) вживає заходів для забезпечення безпеки і охорони Верховної Ради відповідно до закону; 8) вживає заходів щодо охорони та захисту народних депутатів; 9) веде засідання Погоджувальної ради; 10) забезпечує дотримання календарного плану роботи сесії та порядку денного пленарних засідань; 11) вживає заходів щодо забезпечення присутності народних депутатів на

пленарних засіданнях; 12) організовує розробку планів законопроектної роботи Верховної Ради; 13) організовує підготовку питань до розгляду на пленарних засіданнях; 14) здійснює контроль за своєчасним направленням і розглядом депутатських запитів; 15) видає розпорядження з питань відрядження народних депутатів, посадових осіб Верховної Ради і підписує відповідні документи; 16) розподіляє посадові обов'язки між Першим заступником і заступником Голови Верховної Ради України, контролює їх виконання ними; 17) визначає відповідно до предметів відання комітетів головний комітет з підготовки і попереднього розгляду проектів актів, внесених на розгляд Верховної Ради; 18) має право скликати і проводити засідання комітетів, тимчасових спеціальних комісій для розгляду визначених ним або Верховною Радою питань, якщо відповідний комітет або тимчасова спеціальна комісія несвоєчасно чи неналежно виконують свої функції, й повідомляє про це на найближчому пленарному засіданні; 19) порушує перед відповідними органами, посадовими особами питання про відповідальність осіб за невиконання ними вимог, встановлених цим Регламентом, законами України «Про статус народного депутата України», «Про комітети Верховної Ради України», про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України; 20) організовує роботу Апарату Верховної Ради та здійснює контроль за його діяльністю; 21) у разі необхідності скасовує розпорядження Першого заступника чи заступника Голови Верховної Ради України та керівника Апарату Верховної Ради України; 22) пропонує Верховній Раді кандидатуру для призначення на посаду керівника Апарату Верховної Ради України; 23) забезпечує розробку проекту кошторису Верховної Ради на наступний рік; 24) не пізніше як через два місяці після закінчення бюджетного року забезпечує подання на розгляд Верховної Ради звіту про виконання кошторису Верховної Ради за минулий рік; 25) звертається до суду з позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата в разі невиконання ним вимоги щодо несумісності

депутатського мандата з іншими видами діяльності; 26) виконує доручення Верховної Ради; 27) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України, законами України та цим Регламентом.

У здійсненні своїх повноважень Голова Верховної Ради України реалізує власну правоздатність, виступає самостійним суб'єктом публічно-правових відносин. Якщо за Основним Законом у редакції 1996 р. у разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 Конституції виконання його обов'язків на період до обрання і вступу на пост нового глави держави покладалося на Прем'єрміністра України, то за Конституцією в редакції 2014 р. за таких же умов і на тих же підставах виконання обов'язків Президента покладається вже на Голову Верховної Ради. В новітній історії України зазначена конституційна норма була застосована після втечі тодішнього Президента В. Януковича з України і фактичного його самоусунення від виконання конституційних повноважень Президента України. Виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового глави держави було покладено на Голову Верховної Ради О. Турчинова. Він виконував їх з 23 лютого 2014 р. до вступу на пост новообраного Президента України П. Порошенка 7 червня 2014 року. Верховна Рада обирає на строк її повноважень Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України з числа народних депутатів, кандидатури яких вносяться в порядку, передбаченому для внесення кандидатури на посаду Голови Верховної Ради України. Рішення про обрання Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України приймаються відкритим поіменним голосуванням більшістю народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради і оформляються відповідними постановами. Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України можуть бути в будь-який час відкликані з посад за рішенням Верховної Ради в порядку, передбаченому Регламентом Верховної Ради України. Переобрання Голови Верховної Ради України не є підставою для обов'язкового перегляду питання про перебування на посадах

Першого заступника та заступника Голови Верховної Ради України. Перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України: 1) виконують окремі повноваження Голови Верховної Ради України за розподілом обов'язків, які визначає Голова Верховної Ради України; 2) визначають за дорученням Голови Верховної Ради України головний комітет з опрацювання внесених до Верховної Ради проектів актів відповідно до предметів відання комітетів; 3) вживають заходів для організації скоординованої спільної роботи комітетів, тимчасових спеціальних комісій і тимчасових слідчих комісій; 4) виконують інші повноваження, передбачені Регламентом Верховної Ради України, а також виконують доручення Верховної Ради, Голови Верховної Ради України. Перший заступник Голови Верховної Ради України виконує обов'язки Голови Верховної Ради України в разі його відсутності або неможливості виконання ним своїх обов'язків.

Перший заступник Голови Верховної Ради України за розподілом обов'язків веде організаційну та іншу роботу з питань взаємодії Верховної Ради з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, з питань підготовки і розгляду законопроекту про Державний бюджет України на відповідний рік та звіту про його виконання, організовує розробку проекту кошторису Верховної Ради, а також з питань здійснення Верховною Радою та її органами законопроектної діяльності, законодавчої процедури та контрольних функцій. Заступник Голови Верховної Ради України виконує обов'язки Голови Верховної Ради України в разі його відсутності або неможливості виконання ним своїх обов'язків, за відсутності або неможливості їх виконання Першим заступником Голови Верховної Ради України. Заступник Голови Верховної Ради України за розподілом обов'язків веде організаційну та іншу роботу з питань взаємодії Верховної Ради з органами судової влади та інформаційного забезпечення діяльності Верховної Ради. Народний депутат України є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним

протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України. Народний депутат здійснює свої повноваження на постійній основі. При виконанні своїх повноважень народний депутат керується Конституцією України, законами України та загальновизнаними нормами моралі. Перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України присягу такого змісту: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Щодо народних депутатів України діє принцип несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності. Вони не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом «Про статус народного депутата України». Зокрема, народний депутат України не має права: 1) бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади; 2) мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі; 3) обіймати посаду сільського, селищного, міського голови; 4) займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час; 74 5) залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також

займатися адвокатською діяльністю; 6) входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку. Народний депутат зобов'язаний додержуватись інших вимог та обмежень, які встановлюються законом.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, народний депутат України у двадцятиденний строк з дня виникнення таких обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про складення повноважень народного депутата України. Народним депутатам України надані важливі інструменти політичної діяльності: право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України поряд з Президентом України та Кабінетом Міністрів України; виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України через участь тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісіях. Депутати у парламенті працюють у депутатських фракціях, що формуються із числа народних депутатів, обраних за виборчими списками політичних партій та народних депутатів, які були висунуті політичною партією в одномандатних округах. При формуванні депутатської фракції до її складу також за умови додержання засад діяльності такої фракції можуть увійти народні депутати, обрані в одномандатних округах, які реєструвалися кандидатами у народні депутати шляхом самовисування, або народні депутати, які були висунуті політичною партією, що за результатами виборів не взяла участь у розподілі депутатських мандатів. Голова Верховної Ради України, Перший заступник та заступник Голови Верховної Ради України не мають права входити до складу депутатської фракції (депутатської групи). Однією з основних гарантій діяльності народного депутата України є непорушність його повноважень. Відповідно, ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата, крім випадків, передбачених Конституцією України і законами України. Повноваження народного депутата та його конституційні права і свободи не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні

або в окремих її місцевостях. Держава гарантує народному депутату необхідні умови для ефективного здійснення ним депутатських повноважень. Державні органи та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності та їх підпорядкування, забезпечують умови для здійснення народним депутатом своїх повноважень у межах та в порядку, визначених Конституцією України та іншими законами України, а громадські організації та політичні партії можуть сприяти йому в цьому. Ще однією гарантією діяльності є недоторканність народного депутата України, що гарантується на весь строк здійснення депутатських повноважень.

Народний депутат не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований. Особливості порядку притягнення народного депутата до відповідальності визначаються Конституцією та законами України. Гарантії трудових прав народного депутата встановлюються Конституцією України, Законом «Про статус народного депутата України», Кодексом законів про працю України, іншими законами України. Час роботи народного депутата у Верховній Раді України зараховується до стажу державної служби, а також зараховується до його загального і безперервного стажу роботи, стажу роботи (служби) за спеціальністю, стажу роботи, який дає право на встановлення відсоткових надбавок до заробітної плати та одержання одноразової винагороди за вислугу років (за стаж роботи за спеціальністю на даному підприємстві), відсоткової надбавки за вислугу років, виплату винагороди за підсумками роботи. Народному депутату після закінчення строку його повноважень, а також у разі дострокового їх припинення за особистою заявою про складення ним депутатських повноважень надається попередня робота (посада), а в разі неможливості цього — він зараховується до резерву кадрів Національного агентства України з питань державної служби.

Народний депутат, який є військовослужбовцем, поліцейським, атестованим працівником органів Служби безпеки України, органів і установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, інших правоохоронних органів, на строк виконання депутатських повноважень прикомандирується до Верховної Ради України із залишенням на строк виконання депутатських повноважень на службі в зазначених органах і установах. Після закінчення повноважень народного депутата він направляється в установленому порядку в розпорядження відповідних органів і установ для подальшого проходження служби на попередній або, за його згодою, на іншій, не нижчій ніж попередня, посаді.

4. Члени Кабінету Міністрів України До складу Кабінету Міністрів України входять: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри. Статтею 6 Закону «Кабінет Міністрів України» встановлено, що до складу Уряду може бути призначено не більше двох міністрів, які не очолюють міністерств. Посадовий склад (кількість та перелік посад) новосформованого Кабміну визначається Верховною Радою за поданням Прем'єр-міністра одночасно з призначенням його персонального складу. Конституцією України встановлені певні обмеження щодо входження до складу уряду: члени Кабінету Міністрів не можуть бути народними депутатами України або мати інший представницький мандат, не мають права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що мають на меті одержання прибутку. Особа, призначена на посаду члена Кабінету Міністрів України, у день свого призначення перед вступом на посаду складає на пленарному засіданні Верховної Ради України присягу такого змісту: «Усвідомлюючи високу відповідальність члена Кабінету Міністрів України, урочисто присягаю на вірність Українському народові. Зобов'язуюся додержуватися Конституції України та законів України, зміцнювати суверенітет і незалежність України, обстоювати права і свободи

людини та громадянина, дбати про добробут Українського народу, сталий демократичний розвиток суспільства».

При формуванні нового складу Уряду України присягу зачитує Прем'єр-міністр України, її текст підписує кожен член Кабінету Міністрів України. Член Кабінету Міністрів України вступає на посаду з моменту складення ним присяги. Прем'єр-міністр України — глава Уряду України, який відповідно до Конституції керує роботою Кабінету Міністрів України, спрямовує його діяльність на забезпечення здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Програми діяльності Уряду, схваленої Верховною Радою України, та здійснення інших повноважень, покладених на Кабінет Міністрів України; спрямовує, координує та контролює діяльність членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, дає з цією метою доручення, обов'язкові до виконання зазначеними органами та посадовими особами. Згідно з Конституцією України Прем'єр-міністр України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України. Подання про призначення Верховною Радою України на посаду Прем'єр-міністра України Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після надходження такої пропозиції. При формуванні нового складу Кабінету Міністрів України новопризначений Прем'єр-міністр України вносить до Верховної Ради України подання про призначення членів Кабінету Міністрів України. У цьому поданні пропонується повний посадовий склад Кабінету Міністрів України (крім Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України), а також вносить на розгляд парламенту подання про призначення на посаду Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Голови Фонду

державного майна України. На розгляд Кабінету Міністрів України вносить пропозиції щодо кандидатур для призначення на посаду і звільнення з посади голів місцевих державних адміністрацій та щодо внесення Президенту України подань про призначення на посаду або звільнення з посади голів місцевих державних адміністрацій. У разі відсутності Прем'єр-міністра України його повноваження виконує Перший віце-прем'єр-міністр України або віце-прем'єр-міністр України згідно з визначеним Кабінетом Міністрів України розподілом повноважень. Перший-віце-прем'єр-міністр України — перший заступник глави Уряду України, який згідно з визначеним Кабінетом Міністрів України розподілом повноважень: забезпечує виконання Програми діяльності Уряду, виконання інших покладених на Кабінет Міністрів України завдань і повноважень у відповідних напрямках діяльності; забезпечує підготовку питань для розгляду на засіданнях Уряду, попередньо розглядає і погоджує проекти законів, актів Президента України, що готуються Кабінетом Міністрів України, та проекти відповідних актів Уряду, сприяє узгодженню позицій між членами Кабінету Міністрів України, вносить пропозиції щодо порядку денного засідань Уряду; забезпечує взаємодію Кабінету Міністрів України з Президентом України та Верховною Радою України з питань діяльності Уряду, інших органів виконавчої влади; бере участь у розгляді питань на засіданнях Кабінету Міністрів України, має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України та її органів, брати участь у роботі колегій міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, у засіданнях Ради міністрів Автономної Республіки Крим; за рішенням Кабінету Міністрів України здійснює керівництво консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, що утворюються Урядом; представляє в установленому порядку Кабінет Міністрів України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами; веде переговори і підписує міжнародні договори України відповідно до наданих йому повноважень.

Віце-прем'єр-міністр України — заступник глави Уряду України, який відповідно до Конституції забезпечує виконання Основного Закону та законів України, актів глави держави і Кабінету Міністрів України, реалізацію повноважень Уряду у відповідних напрямках діяльності. Кількість віце-прем'єр-міністрів у Конституції України не встановлена, тому може коливатися залежно від бачення напрямів державної політики конкретним Прем'єр-міністром і парламентом. Зокрема, у складі Кабінету Міністрів України під керівництвом В. Гройсмана їх було шість: Перший віце-прем'єр-міністр і п'ять віце-прем'єр-міністрів. Розподіл компетенції 78 між ними здійснювався у відповідності з постановою Кабінету Міністрів України «Про визначення питань, що належать до компетенції Першого віце-прем'єр-міністра та віце-прем'єр-міністрів». У разі відсутності Першого віце-прем'єр-міністра чи одного з віцепрем'єр-міністрів здійснення їх повноважень забезпечується у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Міністр Кабінету Міністрів України — член Кабінету Міністрів України, який: 1) забезпечує виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, формування та реалізацію державної політики, виконання інших покладених на Уряд завдань і повноважень у відповідній сфері; 2) спрямовує та координує діяльність відповідних центральних органів виконавчої влади; 3) вносить на розгляд Кабінету Міністрів України: пропозиції щодо вирішення питань, пов'язаних з виконанням своїх повноважень із спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади; пропозиції — у разі вмотивованої відмови голови обласної державної адміністрації (підтримки головою обласної державної адміністрації вмотивованої відмови голови районної державної адміністрації) погодити призначення керівника територіального органу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується міністром, урядового органу в системі міністерства або керівника підприємства, установи, організації, що належить до сфери управління такого міністерства, іншого центрального органу виконавчої

влади, — про надання Кабінетом Міністрів України згоди на призначення такого керівника; 4) вносить Прем'єр-міністру України подання щодо призначення на посаду першого заступника і заступників міністра та звільнення зазначених осіб з посади; 5) скріплює підписом акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21 і 23 частини першої статті 106 Конституції України, з питань, що належать до сфери діяльності міністерства, та забезпечує їх виконання; 6) погоджує проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, що вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України, з питань, що належать до сфери діяльності міністерства, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується ним; 7) подає на розгляд Кабінету Міністрів України проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, розробником яких є міністерство чи центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується ним; 8) видає обов'язкові для виконання накази з питань, що належать до сфери діяльності міністерства та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується ним; 9) здійснює підготовку питань для розгляду Кабінетом Міністрів України; 10) бере участь у розгляді питань на засіданнях Кабінету Міністрів України та вносить пропозиції щодо порядку денного засідань Кабінету Міністрів України; 11) представляє в установленому порядку Кабінет Міністрів України у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами; 12) веде переговори і підписує міжнародні договори України відповідно до наданих йому повноважень; 13) за рішенням Кабінету Міністрів України здійснює керівництво консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, що утворюються Кабінетом Міністрів України.

Міністр (лат. *minister* — слуга): а) посадова особа, яка очолює міністерство, спрямовує та координує діяльність центральних органів виконавчої влади; б) політичний діяч (політик), який за посадою є членом Кабінету Міністрів України. Міністр призначається на посаду Верховною Радою України за

поданням Прем'єр-міністра України (крім Міністра оборони України та Міністра закордонних справ України за поданням Президента України). Міністри несуть політичну відповідальність за забезпечення формування та реалізацію державної політики у сферах компетенції відповідних міністерств, а також центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідних міністрів. Міністерства забезпечують формування для Кабінету Міністрів України пропозицій щодо державної політики у сфері своєї відповідальності, підготовку проектів актів законодавства, необхідних для реалізації такої політики, а також здійснення координації та моніторингу (контролю) її реалізації. Забезпечення формування та реалізації державної політики у сферах, віднесених до компетенції Кабінету Міністрів, здійснюється міністерствами шляхом: вивчення стану справ у відповідних сферах; визначення суспільно важливих проблем, що потребують розв'язання, та їх пріоритезації; пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблем; розроблення концепцій реалізації державної політики у відповідних сферах; планування ресурсів та заходів, необхідних для реалізації державної політики; розроблення проектів законодавчих актів, інших актів законодавства, здійснення контролю за виконанням прийнятих актів; проведення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики та розроблення на основі такого оцінювання пропозицій щодо її продовження, коригування чи припинення. У процесі формування та реалізації державної політики враховується необхідність: досягнення стратегічних цілей, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів, іншими стратегічними та програмними документами; розв'язання суспільно важливих проблем; виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Основним продуктом діяльності міністерства є документи державної політики та проекти нормативно-

правових актів. Документи державної політики містять опис суспільно важливої проблеми, обґрунтування необхідності її розв'язання за допомогою державної політики, опис пропонованого курсу її вирішення на основі аналізу альтернатив, план реалізації пропонованого курсу, зокрема план та концептуальний опис необхідного нормативного, ресурсного, організаційного та комунікаційного забезпечення, оцінку необхідних ресурсів, прогноз впливів (соціального, регуляторного), а також показники ефективності. Розроблення проектів нормативно-правових актів планується на основі документів державної політики. У процесі формування державної політики міністерства повинні враховувати необхідність досягнення визначених у стратегічних документах середньо- чи довгострокових цілей та необхідність виконання міжнародних зобов'язань України. Для забезпечення формування державної політики в усіх сферах, за які міністерство є відповідальним, в апараті міністерства створюються ключові структурні підрозділи — директорати політики. Основною діяльністю директорату є забезпечення всього комплексу дій щодо підготовки та впровадження урядових рішень, зокрема аналізу стану справ у сфері політики, консультації із заінтересованими сторонами, аналіз альтернативних варіантів розв'язання проблеми політики, вибір оптимального варіанта політики, нормативне забезпечення та моніторинг (контроль) її реалізації.

Зміст роботи міністра полягає у політичному керівництві міністерством, що полягає у визначенні відповідного напрямку урядової політики та в його реалізації у довірєній міністерству галузі державного управління. З метою здійснення покладених на нього завдань: 1) визначає політику розвитку у сферах компетенції міністерства в межах загальної політики Кабінету Міністрів України у відповідних сферах, яку доводить до відома першого заступника міністра та заступників міністра, державного секретаря міністерства, керівників структурних підрозділів апарату міністерства; 2) визначає відповідно до стратегічних документів Кабінету Міністрів України, на основі інформації, підготовленої структурними

підрозділами апарату міністерства за результатами аналізу державної політики та оцінки результатів її реалізації завдання, пріоритетні напрями роботи міністерства та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи міністерства, звіти про їх виконання; 3) здійснює керівництво діяльністю міністерства у процесі формування державної політики у сферах компетенції міністерства та обирає шляхи формування державної політики на основі альтернативних пропозицій, підготовлених апаратом міністерства; 4) визначає обов'язки першого заступника міністра та заступників міністра, розподіл повноважень міністра між першим заступником міністра та заступниками міністра, які вони здійснюють у разі його відсутності; 5) у межах компетенції організовує та контролює виконання міністерством Конституції України, законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України. Міністр розподіляє обов'язки між першим заступником міністра та заступниками міністра з урахуванням необхідності своєї особистої участі у засіданнях Кабінету Міністрів України, урядового комітету, членом якого він є, у засіданнях Верховної Ради України та її органів, а також інших заходах, у яких необхідна його участь як члена Кабінету Міністрів України.

Перший заступник міністра та заступники міністра. Міністр має першого заступника, та заступників, один з яких є заступником з питань боротьби з корупцією. Перший заступник та заступники міністра належать до числа керівників відповідних міністерств. Їхні посади належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу. Перший заступник та заступники міністра призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій відповідного міністра. У разі звільнення міністра перший заступник міністра та заступники міністра звільняються з посад Кабінетом Міністрів України. Особа, яка призначається на посаду першого заступника міністра чи заступника міністра, повинна відповідати вимогам до членів

Кабінету Міністрів України, передбаченим Законом України «Про Кабінет Міністрів України». Перший заступник міністра та заступники міністра згідно з визначеним міністром розподілом обов'язків або за дорученням міністра: 1) беруть участь у засіданнях Кабінету Міністрів України, урядових комітетів, нарадах під головуванням Прем'єр-міністра України, Першого віцепрем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України та Міністра Кабінету Міністрів України; 2) представляють питання міністерства на засіданнях Верховної Ради України та її органів, зокрема під час проведення «години запитань до Уряду», заслуховування звітів Кабінету Міністрів України, представлення законопроектів, розробником яких є міністерство, а також беруть участь у роботі комітетів Верховної Ради України під час супроводження законопроектів, розробником яких є міністерство, а також законопроектів, ініційованих іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи; 3) представляють міністерство у відносинах із соціальними партнерами, неурядовими організаціями та іншими заінтересованими сторонами в рамках проведення консультацій з громадськістю; 4) представляють міністерство на міжвідомчих нарадах та інших заходах; 5) представляють міністерство у відносинах з органами Європейського Союзу та Ради Європи, іншими міжнародними (міждержавними) організаціями, а також під час зустрічей із представниками відповідних міністерств інших країн; 6) у разі здійснення координації окремих напрямів роботи міністерства спрямовують діяльність структурних підрозділів апарату міністерства, утворених для забезпечення виконання завдань та функцій міністерства з формування та реалізації державної політики у відповідній сфері (далі — структурні підрозділи державної політики); 7) виконують повноваження міністра у період його тимчасової відсутності; 8) дають доручення, обов'язкові для виконання державними службовцями структурних підрозділів державної політики, які спрямовуються ними. Міністри та їхні заступники несуть дисциплінарну відповідальність. Дисциплінарне провадження щодо них здійснюється з метою повного, всебічного та

об'єктивного з'ясування обставин вчинення дисциплінарного проступку, виявлення причин та умов, що сприяли його вчиненню, встановлення наявності (відсутності) вини, її ступеня, а також інших обставин, що потребують з'ясування. Дисциплінарне провадження порушується за дорученням Прем'єр-міністра України і здійснюється дисциплінарною комісією, персональний склад якої затверджується розпорядчим актом керівника органу, визначеного головним виконавцем доручення Прем'єр-міністра України. Члени дисциплінарної комісії здійснюють свої повноваження на громадських засадах. За результатами дисциплінарного провадження члени дисциплінарної комісії складають акт, в якому зазначаються: факти, причини та умови, що призвели до вчинення дисциплінарного проступку; результати оцінки дій або бездіяльності; – факти невиконання або неналежного виконання посадових обов'язків, вчинення дисциплінарного проступку з посиланням на положення відповідних нормативно-правових актів; ступінь вини, характер і тяжкість дисциплінарного проступку, обставини, за яких він був вчинений, тяжкі наслідки (у разі наявності); обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність; наявність заохочень, дисциплінарних стягнень; заяви, клопотання, пояснення, зауваження; висновок про наявність чи відсутність дисциплінарного проступку та підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності; пропозиції щодо виду дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження.

За результатами здійснення дисциплінарного провадження дисциплінарна комісія подає на розгляд Прем'єр-міністра України акт та відповідні матеріали, які є документами для службового користування. На підставі акта дисциплінарної комісії з урахуванням пояснень міністра чи заступника міністра, стосовно якого здійснювалося дисциплінарне провадження, Прем'єр-міністром України на розгляд Кабінету Міністрів України в межах строку притягнення до дисциплінарної відповідальності, встановленого законодавством, вноситься подання щодо застосування до

такого керівника дисциплінарного стягнення. За результатами розгляду подання Прем'єр-міністра України Урядом приймається рішення про застосування відповідного дисциплінарного стягнення.